

Opinia do Projektu rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie wykazu nowych substancji psychoaktywnych (MZ 604)

I. Opis sytuacji problemowej

Zgodnie ze wskazaniem Projektodawcy, wydanie projektowanego rozporządzenia ma na celu, aby nowe substancje psychoaktywne, po przeprowadzeniu oceny ich właściwości fizyko-chemicznych, potencjału uzależniającego, toksyczności i mogących wyniknąć zagrożeń dla życia lub zdrowia ludzi oraz powodowania szkód społecznych były klasyfikowane celem umieszczenia w wykazie, stanowiącym załącznik do ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Projekt rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie wykazu nowych substancji psychoaktywnych jest wykonaniem upoważnienia ustawowego ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, zwanej dalej „ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii”, zgodnie z którym minister właściwy do spraw zdrowia określi, w drodze rozporządzenia, wykaz nowych substancji psychoaktywnych obejmujący te substancje lub ich grupy, uwzględniając wpływ substancji na zdrowie lub życie ludzi lub możliwość spowodowania szkód społecznych.

Wydanie nowego rozporządzenia ma na celu rozszerzenie istniejącego wykazu nowych substancji psychoaktywnych o kolejnych siedemnaście substancji o działaniu psychoaktywnym, rekomendowanych Ministrowi Zdrowia przez Zespół do spraw oceny ryzyka zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi związanych z używaniem nowych substancji psychoaktywnych, tak aby po przeprowadzeniu oceny ich właściwości fizyko-chemicznych, potencjału uzależniającego, toksyczności i mogących wyniknąć zagrożeń dla życia lub zdrowia ludzi oraz powodowania szkód społecznych, były klasyfikowane do umieszczenia w wykazie, stanowiącym załącznik do ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

W stosunku do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 sierpnia 2017 r., w którym ujęto dwadzieścia jeden substancji, projektowane rozporządzenie przewiduje rozszerzony wykaz

substancji psychoaktywnych o kolejnych siedemnaście substancji o działaniu na ośrodkowy układ nerwowy, tak że nowy wykaz będzie zawierał 38 substancji psychoaktywnych.

Zespół dokonał oceny potencjalnych zagrożeń, możliwości powodowania szkód społecznych oraz działania na ośrodkowy układ nerwowy, wynikających z używania siedemnastu substancji, rekomendując Ministrowi Zdrowia umieszczenie ich w wykazie nowych substancji psychoaktywnych. Minister Zdrowia zaakceptował rekomendację Zespołu. Substancje te wykazują działanie na ośrodkowy układ nerwowy, zostały zidentyfikowane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i mogą stanowić potencjalne zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi, powodować szkody społeczne, jeżeli są używane przez ludzi.

W praktyczne wdrożenie zapisów rozporządzenia zaangażowane będą m.in. laboratoria badawcze, wymienione w załączniku do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 27 listopada 2015 r. w sprawie wykazu podmiotów uprawnionych do przeprowadzania badań mających na celu ustalenie, czy dany produkt jest środkiem zastępczym lub nową substancją psychoaktywną.

Projektowana regulacja powinna poprawić funkcjonowanie rynku w zakresie ewentualnych legalnych zastosowań nowych substancji psychoaktywnych oraz ma chronić życie lub zdrowie konsumentów w związku z usuwaniem z obrotu produktów, które są środkami zastępczymi lub nowymi substancjami psychoaktywnymi.

II. Opis zastosowanych metod zbierania danych i informacji

Główne metody zbierania danych i informacji opierały się na:

1. Analizie desk research: artykułów w prasie specjalistycznej, Ocen Skutków Regulacji, stron www: administracji publicznej i samorządowej, portali tematycznych, wypowiedziach oraz treści materiałów eksperckich z obszaru ochrony zdrowia.

2. Ankietyzacji organizacji pacjenckich, m.in. poprzez Platformę Konsultacji stworzoną w ramach projektu „Wspólnie decydujemy - wsparcie konsultacji społecznych w ochronie zdrowia” (wyniki przedstawiono poniżej),
3. Wywiadów bezpośrednich i telefonicznych z ekspertami, przedstawicielami administracji publicznej z obszaru ochrony zdrowia oraz reprezentantami organizacji pacjenckich.

III. Zestawienie opinii organizacji pacjenckich

Konsultacje/ankietowanie na Platformie Konsultacji prowadzone były w postaci zestawu pytań (otwartych i zamkniętych). Poniżej zaprezentowano wyniki procesu konsultacji jakie zostały przeprowadzone:

1. Czy Pani/Pana zdaniem realne jest zagrożenie zdrowia publicznego w Polsce wynikające z szerokiego zażywania substancji psychoaktywnych?

	Ilość	Procent udzielonych odpowiedzi
Warianty odpowiedzi		
Tak	3	
Nie	3	
Nie mam zdania	4	

2. Czy Pani/Pana zdaniem przeciwdziałanie narkomanii powinno być priorytetem zdrowotnym w Polsce?

Warianty odpowiedzi	Ilość	Procent udzielonych odpowiedzi
---------------------	-------	--------------------------------

Tak	6
Nie	2
Nie mam zdania	2

3. Czy Pani/Pana zdaniem tworzenie Wykazu zabronionych prawem substancji psychoaktywnych stanowi skuteczny środek walki z zagrożeniami zdrowotnymi i społecznymi wynikającymi ze zjawiska narkomanii?

Warianty odpowiedzi	Ilość	Procent udzielonych odpowiedzi
Tak	3	
Nie	2	
Nie mam zdania	5	

4. Czy Pani/Pana zdaniem liczba substancji psychoaktywnych znajdujących się w Wykazie Ministerstwa Zdrowia nadąża za rozwijającym się nielegalnym rynkiem tych substancji?

Warianty odpowiedzi	Ilość	Procent udzielonych odpowiedzi
Tak	2	
Nie	5	
Nie mam zdania	3	

Pytania otwarte:

1. Jakie formy walki z narkomanią uważa Pani/Pan za najbardziej skuteczne?
2. Jakie instytucje powinny być „instytucjami pierwszego kontaktu” dla osób (lub ich rodzin), które znalazły się pod wpływem substancji psychoaktywnych?

Odpowiedzi uzyskane podczas konsultacji stanowią elementy opinii wyrażonej w stanowisku Ars Vivendi.

IV. Opinia Ars Vivendi

Organizacje pacjenckie są bardzo zainteresowane wzmocnieniem nadzoru instytucji państwa nad produkcją i dystrybucją substancji psychoaktywnych.

Z literatury dotyczącej tego tematu wynika, że substancje psychoaktywne są to substancje i związki chemiczne oddziałujące na ośrodkowy układ nerwowy przez wpływ na funkcje mózgu. Wnikając do organizmu powodują zaburzenia w wydzielaniu neuroprzekaźników, czego efektem są czasowe zmiany postrzegania, nastroju, świadomości i zachowania.

Każda substancja psychoaktywna ma wpływ na działanie co najmniej jednego neuroprzekaźnika. Za nasze nastroje, pragnienia, emocje, świadomość odpowiada mózg z powstającym w układzie nerwowym szeregiem neuroprzekaźników, czyli związków chemicznych, od których zależy stan zdrowia psychicznego człowieka. Ich zwiększone wydzielanie spowodowane zażyciem środka psychoaktywnego zakłóca sposób odczuwania i odbierania wrażeń docierających ze świata zewnętrznego.

Może to skutkować powstaniem paranoidalnych uczuć, urojeń, a także odczucia, że słyszy się głosy nieobecnych osób. Częste zażywanie substancji odurzających powoduje zakłócenie równowagi biologicznej w wydzielaniu neuroprzekaźników, co powoduje uzależnienie i może doprowadzić do powstania chorób psychicznych.

Pierwszym zwiastunem nałogu jest występowanie stopniowych zmian nastroju i zachowania.

Pojawia się silne pobudzenie lub zmęczenie. Osoba może tracić zainteresowanie czymkolwiek i wycofać się z kontaktów społecznych. substancje psychoaktywne stanowią zagrożenie dla zdrowia i życia. Ich stosowanie prowadzi do ciężkich zatruc, uzależnienia, dezintegracji osobowości, depresji lub innych zaburzeń psychicznych, co ma odzwierciedlenie w życiu uwidaczniające się między innymi w rozpadzie rodziny, przerwaniu nauki, utracie pracy.

Do bardzo niebezpiecznych substancji psychoaktywnych należą „dopalacze” (NSP). Ich stosowanie powoduje zaburzenia świadomości i utratę pamięci. Człowiek będący pod wpływem środków odurzających może targnąć się na własne życie, zaatakować inne osoby, a jako kierowca stanowić niebezpieczeństwo na drodze. Objawy uzależnienia psychicznego od środków psychoaktywnych odczuwa się jeszcze przez wiele lat od zaprzestania używania.

Używanie substancji psychoaktywnych w Polsce rozprzestrzenia się na coraz to większą skalę. Na nielegalnym rynku narkotykowym rozprowadzane są produkty lepiej oczyszczone - mocniejsze, zaś wiek użytkowników obniża się.

Próba jednoznacznego zdefiniowania substancji psychoaktywnych jest niezwykle trudna. Po pierwsze, lista takich substancji ulega szybkiemu rozszerzeniu, po drugie, jest bardzo „cienka” granica pomiędzy tym, co psychoaktywne, a tym, co wspomagające.

Zdaniem ekspertów przedmiotu, współczesny polski model terapii uzależnień od substancji nielegalnych zbudowany został w oparciu o dominującą rolę leczenia stacjonarnego, charakteryzującego się długoterminowym leczeniem w całodobowych placówkach o charakterze zamkniętym, dla których podstawową formą oddziaływań stała się metoda społeczności terapeutycznej. Leczenie i rehabilitacja w tych placówkach bazuje najczęściej na podejściu zorientowanym na całkowitą abstynencję od substancji psychoaktywnych. Jednak różnorodność metod terapeutycznych oraz dążenie do skracania czasu leczenia są zjawiskami wspólnymi dla wielu form terapii uzależnień, spowodowało to, że leczenie osób z problemem narkotykowym przebiega coraz częściej w formie ambulatoryjnej w poradniach

leczenia uzależnień, poradniach zdrowia psychicznego, poradniach odwykowych i ośrodkach dziennych.

Celem głównym terapii ambulatoryjnej, podobnie jak w przypadku leczenia stacjonarnego, jest uzyskanie przez pacjenta abstynencji. Często jednak placówki tego typu definiują również inne cele leczenia, takie jak poprawa jakości życia czy ograniczenie używania substancji – jako bardziej realne do osiągnięcia dla większości pacjentów niż pełna abstynencja.

Ważnym wskazaniem współczesnych analiz problemu narkotykowego są naukowe dowody na to, iż narkomania przestaje być chorobą nizin społecznych i młodzieży, wychowującej się w patologicznych środowiskach. Nowym problemem jest wzrost doświadczeń narkotykowych wśród dorosłych, zwłaszcza w wieku 25 – 45 lat, np. wśród kierowców, przedstawicieli handlowych i młodych managerów. Dotyczy to szczególnie osób pracujących w warunkach dużego psychicznego i fizycznego obciążenia.

Używanie substancji psychoaktywnych jest jednym z problemów społecznych współczesnego świata. Sytuację w jakiej znajduje się część lub większość społeczeństwa można uznać za problem społeczny, jeśli zostanie ona określona za pomocą przyjętego systemu wartości jako problem przez znaczącą liczbę ludności.

Wzrost podaży narkotyków oraz innych substancji podobnych, szczególnie po roku 1989 doprowadził do wzrostu używania tych substancji, a w konsekwencji wystąpienia zjawiska narkomanii w kontekście problemu społecznego.

Przyjmowanie substancji jest uwarunkowane głównie ich dostępnością, zaś mechanizmy uzależnienia mają charakter wtórny. Niestety zarówno popyt, jak i podaż środków odurzających pozostaje wciąż dużym problemem społecznym w całej Europie. Europejski raport narkotykowy z roku 2017 Tendencje i osiągnięcia informuje, że nieco ponad jedna czwarta mieszkańców Unii Europejskiej w wieku od 15 do 64 lat, a więc ponad 93 mln osób, przynajmniej raz w życiu spróbowała narkotyków.

Również wnioski z Ogólnopolskiego raportu badań ankietowych ESPAD 2015 wskazują, iż jednym z powodów zażywania przez nastolatków substancji psychoaktywnych jest ich wysoka dostępność. Do najbardziej dostępnych substancji nielegalnych zalicza się przetwory konopi. Innym czynnikiem wpływającym na spożywanie tego typu substancji jest obracanie się w kręgach osób, które je stosują.

Dłuższe używanie substancji psychoaktywnych prowadzi do uzależnienia, które jest chorobą postępującą. Im wcześniej człowiek sięga po substancje psychoaktywne, tym łatwiej i szybciej może się uzależnić. Regularne ich zażywanie wymusza konieczność zwiększania dawek, by uzyskać ten sam efekt działania. Natomiast odstawienie środków powoduje powstanie zespołu abstynencyjnego, równie uciążliwego i trudnego do zniesienia przez osoby nadużywające.

W odniesieniu do substancji psychoaktywnych, działania w zakresie profilaktyki narkotykowej oraz wczesnej interwencji mają na celu zapobieganie przyjmowaniu narkotyków oraz powstawaniu związanych z tym problemów. W przypadku uzależnień natomiast, podstawową formą reakcji jest leczenie oparte zarówno na podejściu psychospołecznym, jak i farmakologicznym.

Najbardziej skutecznym sposobem na przeciwdziałanie narkomanii, który należy wprowadzić w życie jest organizacja kampanii akcji społecznych. Niewiele mniej skuteczne powinny być zajęcia prowadzone w szkołach, promocja zdrowia i upowszechnianie materiałów informacyjno-edukacyjnych oraz informacji na temat placówek i programów dla osób uzależnionych.

W 2016 roku jednostki Policji w całej Polsce odnotowały duże zainteresowanie i coraz częstsze pojawianie się na rynku „dopalaczy”, czyli środków zastępczych.

Najpopularniejszym sposobem zakupu tego typu substancji jest Internet, ale funkcjonują także sklepy stacjonarne. W 2016 roku Policja i Państwowa Inspekcja Sanitarna organizowała

skoordynowane akcje skierowane przeciwko punktom sprzedaży stacjonarnej dopalaczy w całej Polsce (łącznie zlikwidowano 449 takich placówek).

W wyniku przeprowadzonego na terenie województwa podkarpackiego badania pn. „Używanie substancji psychoaktywnych wśród mieszkańców województwa podkarpackiego” sformułowane zostały wnioski:

- niezbędna jest nie tylko realizacja programów profilaktycznych, mających na celu zapobieganie uzależnieniom, a także kształtowanie właściwych postaw, w tym zdrowego stylu życia;
- należy pamiętać, że tylko dostęp do pełnej, rzetelnej wiedzy na temat środków psychoaktywnych może stworzyć wśród młodego pokolenia modę na tzw. „niebranie”;
- zdanych zebranych w trakcie badania wynika, że inicjacja dotycząca substancji psychoaktywnych odbywa się głównie w grupie młodych ludzi. Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że wraz z wiekiem zmniejsza się prawdopodobieństwo pierwszego użycia substancji szkodliwych;
- wśród ankietowanych używających substancji psychoaktywnych przeważają osoby młode wieku 18-29 lat, w związku z powyższym jest to grupa, do której w pierwszej kolejności należy adresować działania profilaktyczne;
- przeważająca część przebadanych mieszkańców województwa podkarpackiego jest za zalegalizowaniem marihuany w celach medycznych (52,8%). Przeciwna legalizacji w jakiegokolwiek formie, jest grupa 27,2% ankietowanych;
- najbardziej skutecznym sposobem na przeciwdziałanie narkomanii, który należy wprowadzić w życie jest organizacja kampanii i akcji społecznych. Niewiele mniej skuteczne powinny być zajęcia prowadzone w szkołach, promocja zdrowia i upowszechnianie materiałów informacyjno-edukacyjnych;

- najpopularniejszą substancją psychoaktywną na Podkarpaciu jest marihuana. Wybierają ją zarówno osoby które po raz pierwszy próbują tego typu substancji jak i te które używają je regularnie.

Organizacje i środowiska pacjenckie generalnie potwierdzają ww. wnioski i oczekują szybkiego wdrożenia wynikających z tych wniosków programów zdrowotnych, programów walki z „dopalaczami“ na terenie całego kraju.

Opinię przygotował:

Artur Nowicki

Ekspert Projekt